Türkiye'de Mülkiyet Hakkı ve İhlâlleri: Varlık Vergisi Örneği*

Rabia Nur Kartal**

Öz

Mülkiyet hakkı, malike mülkünü dilediği gibi kullanma, semerelerinden yararlanma ve mülkü üzerinde tasarrufta bulunma imkânı vermektedir. Mülkiyet, salt maddi anlamda sahip olunanları değil; fikir, kanaat, dinî görüş gibi birçok hürriyet alanlarını da kapsamaktadır. Anayasamızın 35. maddesinde herkesin mülkiyet ve miras bırakma hakkına sahip olduğu ve bu hakkın sınırlama ölçütü olarak ancak kamu yararı ve toplum çıkarı söz konusu olduğunda kısıtlanabileceği ifade edilmektedir. Ancak kanun metninde geçen 'kamu yararı' kavramı ideolojik manipülasyonlara elverişli bir zemin sunmakta ve oldukça geniş yorumlanarak birtakım mülkiyet hakkı ihlallerine yol açmaktadır. Bu çalışmada öncelikle mülkiyet hakkının felsefi ve teorik dayanaklarına temas edilmiş, sonrasında da Türk Hukuk sistemindeki mülkiyet hakkı konu, kapsam, sınırlar ve ihlaller perspektifinde ve Varlık Vergisi örneği özelinde ele alınmıştır. Çalışmanın amacı hukukun yasal bir soygun aracı haline getirilerek şahsî mülkiyetin kamuya geçirilmesinde önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymaktır. Bu aşamada geniş çapta bir literatür taraması yapılmış, birincil ve ikincil kaynaklar çerçevesinde nicel ve nitel verilerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mülkiyet Hakkı, Kamu Yararı, Mülkiyet Hakkı İhlalleri, Yasal Soygun, Varlık Vergisi.

Property Rights and Violations in Turkey: The Wealth Tax Case

Abstract

The right to property gives the owner the opportunity to use his/her property as he/she wishes, to benefit from the results and to make saving on her/his property. Property is not just material possessions; It also covers many areas of freedom such as ideas, opinions and religious views. Article 35th of our Constitution states that everyone has the right of property and inheritance, and that this right can only be restricted when the public interest and social interest are in question as a limitation criterion. However, the concept of 'public interest' in the text of the law provides a suitable ground for ideological manipulations and is interpreted broadly, leading to some property rights violations. In this study, first of all, the philosophical and theoretical origins of the property right were touched on, and then the property right in the Turkish legal system was discussed in the perspective of the subject, scope, limits and violations, and on the axis of the example of Wealth Tax. The aim of the study is to reveal that the law has an important role in the transfer of personal property to the public by making it a legal means of robbery. At this stage, a large-scale literature review was made, and quantitative and qualitative data were used within the framework of primary and secondary sources.

Keywords: Right, Public Good, Violations of Property Rights, Legal Robbery, Wealth Tax.

*"Türkiye'de Mülkiyet Hakları" konulu 2022 Kâzım Berzeg Makale Yarışması'nda jüri üyeleri tarafından birinciliğe layık bulunmuştur.

**Öğr. Gör. | Ardahan Üniversitesi Adalet MYO | rabianurkaya05@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1161-373X
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 27, Sayı:105, Kış 2022, ss. 181-200.

Giriş

Mülkiyet kavramı sadece fiziksel varlıkları ve metaları değil, fikirler, patentler, unvan ve değerler gibi manevi unsurları da kapsayan geniş bir spektrumda ele alınmaktadır. Fikri ve Sınai Haklar Kanunu da bu düşüncenin ürünü olarak düzenlenmiştir. Bu bağlamda mülkiyet ile özgürlük kavramı arasında sıkı bir ilişkinin var olduğu dikkate değer bir unsurdur. Nitekim maddi mülkiyet hakkının olmadığı kolektivist teorilerde ve siyasal sistemlerde düşünce ve ifade özgürlüğünün asgari düzeyde gerçekleştiği tartışma kabul etmeyen bir gerçektir. Dolayısıyla maddi mülkiyet hakkının güvencesi aynı zamanda ifade hürriyetinin de güvence alanını oluşturabilmektedir. Bununla birlikte mülkiyet hakkı çoğu zaman kamu lehine sınırlanabilmekte, kamu gücü tarafından kontrol altına alınabilmektedir. Mülkiyetin kamuya geçirilmesindeki ölçüt her ne kadar kamu yararı olarak ifade edilse de bu kavram ideolojik ve keyfi uygulamalara zemin hazırlaması nedeniyle oldukça tartışmalıdır. Dahası bazı durumlarda hukukun yasal bir soygun enstrümanına dönüşmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Çalışmada Türk Hukuk sistemindeki mülkiyet hakkı ihlalleri Varlık vergisi özelinde incelemeye alınmıştır. Ancak konunun anlaşılması açısından öncelikle mülkiyet hakkının teorik ve felsefi arka planı izah edilmelidir.

Mülkiyet Hakkının Felsefi ve Teorik Kökenlerine Dair

Mülkiyet hakkı, felsefi ve teorik dayanaklarını liberalizm ideolojisinde bulmaktadır. Mülkiyet hakkı, liberal yaklaşım açısından büyük bir değer atfedilmekle birlikte birçok hürriyet alanının da itici gücü olması sebebiyle işlevsel bir kavramdır. Liberalizmin bireycilik, özgürlük, serbest piyasa, sınırlı devlet, anayasalcılık ve hoşgörü gibi temel ilkelerinin mülkiyet hakkı ile bağlantısı ise en başta vurgulanması gereken husustur. Bu bölümde liberalizmin temel motivasyonlarına kısaca temas edildikten sonra doğal hukuk, özgürlükler ve mülkiyet hakkı ile bağlantısı felsefi zeminde açıklanmaya çalışılacaktır.

Bireylerin haklarını hükümetlere ve siyasal organlara karşı muhafaza edilmesini hedefleyen liberalizmin özünü, bireylerin doğuştan sahip oldukları vazgeçilemez ve devredilemez haklar (yaşam, özgürlük, mülkiyet) teşkil etmektedir (Berzeg, 1996). Siyasi yönetimin sınırlı olmasına yönelik vurgusu ile liberalizm, herhangi bir piyasayı değil, hür bireylerin özel mülkiyet ilkesine dayanan ekonomik faaliyetlerinin sonucu olan piyasayı savunmaktadır (Yayla, 2014: 36). Liberalizmin temel motivasyonu ise özgürlüktür. İyi ve sağlıklı bir siyasal sistem, bireysel özgürlükleri garanti altına alan sistem olup bunlar din hürriyeti, ifade hürriyeti, örgütlenme hürriyeti, seyahat ve yerleşme hürriyeti gibi açılımları kapsamaktadır (Yayla, 2017: 49). John Locke (1632-1704)'un

öncülüğünde klasik liberaller bütün bireylerin ahlak, akıl ve yetenek sahibi olduklarına inanıyorlardı. Bireyi, toplumda en üst değer olarak niteleyen klasik liberaller devletin gereğinden fazla kudrete sahip olmasının bireyleri baskı altına alacağını Thomas Jefferson'un meşhur 'en iyi devlet en az yönetendir' ifadesi ile savunmaya çalışmışlardır. Benzer şekilde Tom Paine de devleti, toplumun ihtiyaç duyduğu düzen ve güvenliği tesis ettiği için gerekli; fakat bireylerin hareket alanlarını kısıtladığı için şeytani olarak nitelemiştir. Devlet, klasik liberalizmde 'gece bekçisi' misyonu ile hareket edip güvenlik konuları dışında yer alan ekonomik ve sosyal hayatın işleyişine müdahale etmeyecektir. Bireylerin rızası ile meşruiyetini temin eden devlet, liberal perspektife göre, tiranlığa ve keyfi uygulamalara mahal verilmemesi adına anayasal ilkelerle sınırlanmalıdır (Türk, 2006: 120-121). Bununla birlikte klasik liberaller özel mülkiyetin doğal bir hak olduğuna ve kamulaştırma faaliyetlerinden uzak tutulması gerektiğini ifade etmişlerdir (Baradat, 2012: 31). Liberalizm, siyasal ve ekonomik olmak üzere iki boyuta sahiptir. Siyasal liberalizm, siyasi iktidarın anayasa ile sınırlanmasını, bireylerin sivil ve siyasi haklarını korumasını ve siyasal kararların demokratik yöntemlerle alınması gerektiğini ifade ederken ekonomik liberalizm, özel mülkiyet ve serbest ticaret sistemine (laissez faire) dayanmaktadır. Ekonomik liberalizmin tutarlı savunucusu Adam Smith (1723-1790) 'Milletlerin Zenginliği' adlı eserinde arz-talep dengesinin ve fiyat mekanizmasının devletin ekonomik müdahalesi yahut planlaması olmadan düzenlenebileceğini vurgulamıştır (Kalkan, 2018: 39-40). Liberalizm, her bireyin eşit değere sahip ahlaki varlıklar olarak dünyaya geldiğini savunur. Nitekim insan seçimlerinde ve bu seçimleri belirleyen ilkeleri seçmede hür bırakıldığında ahlaki olarak sorumlu bir varlık olmaktadır. Bu açıdan liberalizmde değerler hiyerarşik değil, çoğulculuk ve hoşgörü esasına göredir. Bu çoğulculuk, toplumda farklı değer ve inanışlara sahip birey ve grupların hukuk tarafından herhangi bir sınırlama olmaksızın korunması ve bu kişi ve grupları hukuki sınırlar çerçevesinde siyaset içerisinde özgür bir şekilde yer almasını ifade etmektedir. Bununla birlikte liberaller, özgürlüklerin mülkiyet hakları olmaksızın hayata geçirilemeyeceğini vurgulamaktadırlar.

Mülkiyet teorisinin normatif ve faydacı olmak üzere iki temel savunusu vardır. Normatif yaklaşım bireyin kendi bedeni ve emeği üzerinde hakimiyetini ifade etmektedir. Birey kendi kendinin sahibi ve efendisidir. Örneğin, bireyin hangi dine inanıp hangi felsefi görüşü benimseyeceği, hangi işte çalışıp kimlerle arkadaşlık edeceği gibi özel hayatını ilgilendiren meselelerde devlet yahut toplum birey üzerinde herhangi bir yetki ya da yönlendirmeye sahip değildir. Dahası, liberal iktisatçı Milton Friedman (1912-2006) ise bireyin mülkiyet hakkı olmaksızın tercihlerinde hür olamayacağını iddia etmiştir.

Mülkiyetin kamuya/devlete ait olduğu komünist toplumlarda bireylerin kişisel tercihleri de sınırlandırılmıştır. Görüşleri ifade etmek için elzem olan iletişim araçları devlete ait ise ifade özgürlüğü de devletin izin verdiği oranda olacaktır. Mülkiyeti kişinin hayat hakkının bir devamı olarak gören Locke'a göre doğayı emeğimize dönüştürdüğümüzde ortaya çıkan ürün kişinin özel mülkiyetidir. Mülkiyetin faydacı yaklaşımı ise özel mülkiyetin ticari verimliliği arttırdığı iddiasıdır. Özel mülkiyet, kişiyi eşya üzerinde hak iddia edebilmesi ve daha fazla üretmesi için teşvik eder ve diğer insanları eşyanın tasarruf hakkından dışlayabilir. Bireylerin harcadıkları emek üzerinde hak iddia edemedikleri komünist sistemlerde bireylerin hem motivasyonları hem de üretim çıktıları dramatik bir şekilde düşmektedir (Kalkan, 2018: 40-47). Roma hukukunun mülkiyet teorisi, "topluluk üyelerince kullanılan bir şeyin kişi tarafından belli bir amaca tahsisi halinde mülkiyet hakkının doğduğu varsayımına dayanıyordu. Locke, Roma hukukuna ilham veren mülkiyet görüşünden ayrılarak insanın belli bir şeye emek vermesinin mülkiyet hakkını doğurduğunu belirtmiştir. Tabii hukuk her insanın çalışmasının ürününden yararlanmasını gerektirir. İnsan, vücudu ve kolları üzerinde tabii olarak mülkiyet hakkına sahiptir. Madem ki vücudu ve kolları insanın mülküdür, şu halde vücudunun ve kollarının emeğinin de ona ait olması gerekir. Toprağı işleyen insan, kendi emeğini toprağa kattığı için ona sahip" durumundadır (Güriz, 2020: 187).

Mülkiyet hakkı hiç şüphesiz doğal hukuk teorisiyle anlaşılmaya çalışılmalıdır. Klasik Tabii hukuk teorisi, kaynağını doğadan (doğal düzenden) türemiş ve genellikle akıl tarafından keşfedilebilir olduğu düşünülen değişmez bir normda aramıştı (Cotterrell, 2019: 189). Doğal hukuk teorisi, daha iyi, daha doğru, daha adil olduğu varsayılan, insan iradesinin ürünü olmayan, evrensel nitelikte 'üstün' bir hukukun varlığına atıf yapmaktadır (Uygun, 2020: 5). Locke, doğal hukuk kavramını benimsemiş bir düşünür olarak insanın üç temel hakkının hayat, hürriyet ve mülkiyet olduğunu belirtmiş, devletin varlık ve kuruluş nedeninin de bu hakları korumak olduğunu ifade etmiştir. Amerikan ve Fransız ihtilallerinin fikri zeminini hazırlayan doğal hukuk, mutlakiyetçi siyasal sistemlerin yok edilmesi ve insan haklarına dayalı düzenin tesis edilmesinde etkin bir rol üstlenmiştir (Güriz, 2020: 140). Hayat, hürriyet ve mülkiyet haklarını içeren doğal haklar, bireylerin doğuştan sahip olduğu ve hiçbir durumda devredemeyeceği haklardır. Doğal haklar, bireyle birlikte var olması hasebiyle toplumdan ve devletten bağımsızdır ve bundan dolayı toplum ve devlet tarafından belirlenemez ve kısıtlanamaz. Doğal haklar evrensel nitelik taşıdığı için zaman ve mekan ile de sınırlanamaz. Doğal haklar mutlak olması dolayısıyla engellenemez ve geçersiz kılınamaz (Torun,

2013: 116). Doğal hukuk teorisi en özlü ifadesini Stoacı Marcus Tullius Cicero'nun (İ.Ö. 106- İ.Ö. 44) görüşlerinde bulur:

> "Gerçek yasa doğaya uygun olan doğru akıldır; her şeye nüfuz eder, tutarlıdır, daimidir ve buyurarak yükümlülüğe çağırır, yasaklayarak yanlıştan döndürür. Bu yasayı değiştirmek günahtır, bu yasanın bir parçası bile değiştirilemez. Kuşkusuz ne Senatus ne de halk aracılığıyla bu yasadan kurtulabiliriz. Başka bir Roma ya da Atina yasası olmayacak, ne şimdi ne de sonra başka bir yasa olacak. Aksine, her dönem her soyu daimi ve değişmez olan tek bir yasa kuşatacak, herkesin adeta tek bir öğretmen ve efendi niteliğindeki bir tanrısı olacak." (Cicero, 2014: 201-202).

Bir başka Romalı hukukçu Ulpianus (İ.Ö. 170-İ.Ö. 228), hukuku 'doğanın tüm canlılara öğrettiği şey ' olarak başka varlıkları da kapsayacak şekilde ele almaktadır. Buna göre doğanın (ya da Tanrının) buyruğu olan bu ilkeler yazılı olmamakla birlikte bunları bize doğa öğretir ve içimizde hissederiz. Bu sebeple adalet hissi insanlarda doğuştan mevcuttur (Kozak, 2018: 43).

Özgürlük ve mülkiyet arasında da sıkı bir ilişki söz konusudur. Kabul etmek yahut muhalif olmak hakkını tanıyan özgürlük, özel mülkiyetin kaldırılarak tüketicilerin kendi bağımsızlıklarından mahrum bırakıldıkları ve her bireyin planlamacı ekonomi adına keyfi kararlara tabii kılındığı toplumsal düzende sahte bir değer görünümündedir (von Mises, 2004: 94). Hale'in de belirttiği gibi özgürlük maddi eşyaları kullanmanın önünde herhangi bir engelin bulunmamasını ifade etmektedir (Hale, 1952: 4). Bununla birlikte özel mülkiyet, "bütün iktisadi ilişkilerde sıradan insana bir alıcı olarak kendi kapasitesi dahilinde üstünlük veren bir araçtır. Bir ulusun en girişken insanlarını bütün yeteneklerini insanlara hizmet etmek için sarf etmeleri için teşvik eden bir araç" (von Mises, 2004: 101) konumundadır. Barry'e göre kolektif mülkiyet ile ilgili bütün tecrübeler özgürlükte ciddi ölçüde azalmaya yol açtığını ifade etmektedir. Bununla birlikte özel mülkiyetin olup ifade hürriyetinin asgari düzeyde olduğu ülkeler de mevcuttur; ancak özel mülkiyetin kişisel bağımsızlık açısından mühim bir yer teşkil ettiği tartışmasız bir gerçektir (Barry, 2012: 335). J. S. Mill, düşüncelerin bastırılmasının hakikati yok edebileceğini, yanlış fikirlerin ifade edilmesinden dahi toplumun istifade ettiğini belirtmiştir. Nitekim yanlış olduğu düşünülen fikirler dahi çürütülme ve yanlışlanma yoluyla hakikate hizmet etmektedir. Hakikatin bu çok yönlü boyutunun düşüncelerin özgür bir şekilde mübadelesi ve çatışmasından doğacağını ileri sürmüştür (Mill, 1974: 108). Locke, mülkiyet teorisini inşa ederken kralın krallık içindeki tüm mülkiyetin maliki olduğuna yönelik tüm yerleşik kanıları çürütme gayesi gütmüştü. Mülkiyetin kral tarafından bahşedilen yahut kralın arzusu doğrultusunda geri alınan bir şey olduğu görüşüne karşın mülkiyetin doğal bir hak oluşuna atıfta bulunmuştur. Locke, mülkiyet hakkına daha geniş bir perspektiften bakarak mülkiyeti, salt sahip olunan maddi mallar (possessions) değil; aynı zamanda

yaşam hakkı ve özgürlükleri kapsayacak şekilde ele almıştır. Locke'a göre, uygar bir topluma geçişin temel saikleri de mülkiyetin geniş anlamda muhafazasıdır (Ağaoğulları: 2013: 488). Dolayısıyla birey, kendi bedeninin, kabiliyetlerinin ve emeğinin sahibi olarak bunları kullanarak sağladığı ve meydana getirdiği mülklerin de sahibidir. Düşünceler de bireyin kendi yetenekleri ile ortaya çıkardığı ürünler olduğu için onlar da mülkiyete dahildir. İfade özgürlüğü ihlalleri de bu bağlamda mülkiyet hakkı ihlalleri olarak değerlendirilir (Tezel, 2005: 155). İnsan haklarının temelinde mülkiyet hakkı yer almaktadır. Örneğin, basın özgürlüğü, kağıt, mürekkep, baskı makinesi, gazeteler, dergilerin satılması, el değiştirmesi hürriyetidir. Bireyler, bu bahsi geçen mülklerin serbest değişimi ile basın özgürlüğünü yaşarlar (Tezel, 2005: 162).

Locke, yukarıda bahsi geçen maddi ve manevi tüm hürriyet alanları ile ilişkilendirdiği mülkiyet teorisini inşa ederken 'insanların özel mülkiyet hakları olabilir mi?' sorunsalından hareket etmiştir. Ona göre, Tanrı yeryüzünü insanların ortak istifadesine bırakmış ve dünya ve eşya üzerinden yararlanabilsinler diye akıl bahşetmiştir. Yeryüzünde mevcut olan her şey, insanların mevcudiyetini desteklemek amacıyla yaratılmıştır. Doğada var olan bütün meyveler ve hayvanlar insanların ortak kullanımına sunulmuştur. Doğanın spontane olarak bahşettiği ürünler üzerinde herhangi bir sahiplik ve tasarruf mümkün değildir. Bununla birlikte insanların bir ürünü kendilerine mal etmenin tek yolu emek vermekten geçmektedir. Su, herkesindir ama o suyu dereden testiye dolduran kişi, testideki suyun sahibi olduğunu iddia edebilir (Llanque, 2021: 50). Emek, onu doğaya ait olmaktan çıkararak özelleştirir. Yeryüzünde var olan şeyler her ne kadar tüm insanların ortak kullanımına elverişli ise de her insan emek sarf ettiği cihette özel mülkiyet hakkına sahiptir. Başkaları insanların özel mülkiyeti üzerinde herhangi bir tasarruf hakkına sahip değildir. Bireyin kendi emeğiyle, kuvvetiyle ve yetenekleriyle elde ettiği her şeye onun özel mülkiyeti denir. Dolayısıyla özel mülkiyet, emek ile ortaya çıkar ve doğa durumundaki ortak kullanım hakları artık geçerli olmamaya başlar (Toku, 2012: 206). Bir şeye 'benimdir' demek o şeye emek ve değer katmakla mümkün olmaktadır. İnsan, doğa tarafından sağlanan nesneyi çıkarır, ona emeğini katar ve kendinden bir şeyler eklediğinde artık o şeyi, kendi mülkü haline getirir. Emek ile diğer bireylerin bu şey üzerindeki hakları dışlanmış olur. Yeryüzünün nimetlerinden istifade etmek doğal bir haktır, yoksa insan mevcudiyetini devam ettiremez hale gelir. Dolayısıyla Locke'a göre, mülk edinmek insan yaşamı için zaruridir (Ağaoğulları, 2013: 490). Locke açısından, insanlar doğadan ortak bir şekilde istifade ediyor olsa da kendi kendisinin efendisi ve emeğinin sahibi olan insan, özel mülkiyetinin de en büyük dayanağı ve kaynağıdır. Özel mülkiyet ile birlikte miras hakkı

da doğmaktadır. Her insan doğuştan, doğal hukukun getirdiği şekilde ebeveynlerinin ve kardeşlerinin varisidir (Locke, 1994). Temel sorun ise özel mülkiyetin muhafazasının nasıl sağlanacağıdır. Locke, özel mülkiyetin doğuşu sürecinde takas usulünün getirmiş olduğu problemlerden kurtulmak adına paranın icat edildiğini belirtir. Paranın icadı, hem özel mülkiyetin korunması ve genişletilmesini hem de sahipliğin sürdürülmesini sağlamaktadır. İnsanların kendi rızalarıyla yapmış oldukları toplum sözleşmesi ile ortaya çıkan devlet ile birlikte ise pozitif hukuk sistemi mülkiyet hakkını düzenleyerek toprak paylaşımını belirleyecektir. Politik otoritenin varlık nedeni bireylerin doğuştan sahip oldukları hayat, hürriyet ve mülkiyet gibi doğal hakların muhafazasıdır (Toku, 2012: 206-209). Locke'un doğa durumu tasvirinden hareketle Nozick' e göre ise başlangıçta sahipsiz olan dünya üzerinde kişiler, yeteneklerini ve emeklerini kullanarak arazileri mülk edinirler. Bu edimde riayet edilmesi gereken temel ilke ise başkalarının koşullarını kötüleştirmeme ilkesidir (Nozick, 2000). Dolayısıyla bireyler, kendi bedenlerinin ve kabiliyetlerinin ürünü olan mülklerin de sahibi olmakla birlikte esas sınır, bir başkasının yaşam hakkına, sağlığına, özgürlüğüne zarar vermemektir (Tezel, 2004: 290). Schmitz, mülkiyet hakkını şu şekilde ifade etmektedir:

> "Mülkiyet hakları' terimi satma, ödünç verme, miras bırakma ve benzeri hakları içerebilecek olan bir haklar demetine işaret etmekte kullanılır. Bu yazıda ben bu ibareyi bir şeye sahip olanların o şeye sahip olmayanları dışlayabilme hakkı anlamında kullanıyorum. Özel mülkiyet sahipleri, başka kimseleri dışlama hakkına sahiptir" (Schmitz, 2009: 6).

Mülkiyetin verimlilik ve etkinliği arttırdığı ve aynı zamanda birçok problemi çözdüğüne dair iddia Playmount'ta bir koloni üzerinden test edilmeye çalışılmıştır. Kolektif mülkiyet anlayışının egemen olduğu bu kolonide vali, sistemi değiştirerek her aileye bir parça toprak tahsis etmiştir. Bunun sonucunda ise tüm bireyler sahip olma hissinin verdiği kuvvetle sıkı çalışmış ve daha fazla mısır ekilmiştir. Kadınlar, çocuklarını da yanlarına alarak daha istekle tarlalara gitmiş ve çalışmışlardır. İnsanlar aynı zamanda komünün değil, kendi eylemlerinden sorumluluk duydukları için daha aktif olarak üretim sürecine katılmış ve işten kaçma gibi bir durum yaşanmamıştır. Bununla birlikte insan doğasını yeniden şekillendirme ve yeni, alışılmadık insan yaratma amacı güden Sovyetler deneyi hüsranla neticelenmiş ve mülkiyet hakkının insan doğası ve mantık ile de orantılı olduğu görüşü çoğu liberal düşünür tarafından desteklenmiştir (Bethell, 2009: 35-40). Buna ek olarak, mülkiyet kavramı, insan doğası ile uyumlu ve bireyi yansıtan, bireyin kültürünü, değerlerini, beğenilerini temsil eden bir meta birey konumundadır. Mülkiyetin üstlenmiş olduğu bu yansıtma rolünü Sandefur şu şekilde özetlemiştir:

> "Sahip olduklarımız bize sadece kendimize dair bilgi vermez; öncelikle kendimiz olma imkânı verir. İnsanlar, kendilerini nesneler aracılığıyla ifade ederler; bunlar sadece sanat ile ilgili değil, dekore ettikleri evleri, kullandıkları takılar ve hatta kullandıkları araba türleri ile ilgilidir. Virginia Postrel'in ifade ettiği gibi, insanların sahip oldukları şeyler, onlara bağlı olduklarını hissettikleri alt kültürlerin bir parçası olma imkânı verir. "Yemek odasını sömürge dönemine ait röprodüksiyonlarla dekore eden, yirminci yüzyılın ortalarında ev yapımı ile uğraşan biri, ne zamanda seyahat ne de arkeoloji ile ilgileniyordur, daha çok kendisini ifade etmek istiyordur: Ben bunu seviyorum. Benimle benzerlikleri var ". Bu, sahip olduğumuz kişisel eşyalarımız için de geçerlidir. Mülkü kültürel bir işaret gibi kullanarak kendimizi başkalarından farklılaştırırız veya bir gruba aitliğimizi gösteririz. Siyasi görüşlerimiz veya müzik zevkimizi belirten logolu şapkalar veya rozetler takarız. Bu tür nesnelere sahip olma ve kullanma imkânı olmadığında benliğimizi tanımlama ve benliğimizi ifade etme duygularımız yetersiz kalacaktır." (Sandefur, 2009: 50).

İnsanın gerek varlığını sürdürme ve benliğini yansıtma gerekse de vermiş olduğu motivasyonla üretim ve verimliliği arttırma açısından da işlevsel olan mülkiyet hakkı kamulaştırmalar, müsadereler, tarifeler ve vergiler gibi mülkiyeti hak sahibinden meşru olmayan bir şekilde kamuya/devlete geçiren yasal ihlaller ile karşılaşmaktadır. Frederic Bastiat'a göre insan ihtiyaçlarını daima çalışarak karşılamakta ve yaşamaktadır. İnsan sahip olduğu yetenekleri doğal kaynaklara tatbik ederek bu amacı gerçekleştirmektedir. Bu süreç mülkiyetin kaynağını oluşturmakla birlikte insanların ya da kolektif siyasal iktidarın başkalarının emeklerinin ürünü olan mal ve metayı gasp ederek yaşaması yağma ve soygun sürecinin başat faktörüdür. Bu yağmacılığı önleme, adaletsizliği frenleme amacıyla hareket etmesi gereken hukuk ise zamanla adaletsizliğin yenilmez silahı ve yasal soygunun mekanizması haline gelmiştir (Bastiat: 2017: 17-18). Hukuk, teşkilatlandırma, koruma, düzenleme ve teşvik bahaneleriyle mülkiyeti bir şahıstan başkasına geçirmektedir. Bu durum ise yasal istismarlara yol açmakta, hukuk, vergiler aracılığıyla et, ekmek, giyecek ve demir fiyatlarını yükseltmek için kullanılmaktadır. Hukuk, "kolektif gücü hiçbir risk ve sorumluluk yüklenmeden başkalarının kişilik, özgürlük ve mülkiyet haklarını istismar edenlerin eline terk etmiştir. Hukuk, yağmacılığı önleme işlevini yağmalama hakkına dönüştürürken, meşru savunma hakkını da savunma suçu haline getirmiştir." (Bastiat, 2017: 16). Günümüzde hukuktan refah, eğitim ve ahlaki değerleri millete yayması beklenmektedir. Oysa Bastiat'a göre bu talep ile bireyler hem özgür hem de özgürlükten mahrum olmak gibi çelişkili bir talep sunmaktadırlar. Oysa adalet negatif bir terim olmakla birlikte hukukun amacı adaleti sağlamak değil, adaletsizliği önlemektir. Bastiat'a göre, nasıl ki kölelik özgürlüğün yasayla ihlal edilmesi ise koruyucu gümrük tarifeleri, sübvansiyonlar, teşvikler, artan oranlı vergiler, olağanüstü vergilendirmeler, iş güvencesi, kar güvencesi, yoksullara yardım vb. de mülkiyet hakkının yasal olarak gasp edilme yöntemleridir (Bastiat: 2017: 28).

Türk Hukukunda Mülkiyet Hakkı: Konu, Kapsam ve Sınırlar

Mülkiyet hakkı, mülk sahibine maliki olduğu şeyi kullanma (usus), semerelerinden faydalanma (fruktus), dilediği gibi tasarrufta bulunma (abusus) ve üçüncü kişilerin saldırılarına karşı koruma imkanı vermektedir. Mülkiyet hakkı, Türk Medeni Kanunu'nun 683. maddesinde "Bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir." şeklinde hüküm altına alınmıştır.

Mülkiyet hakkının doğal bir hak mı yoksa sosyal bir hak mı olduğu şeklinde cereyan eden tartışma, toplumu ön plana alarak mülkiyete yapılacak müdahalelerin önünü açmış, mülkiyetin belli başlı durumlarda sınırlanabileceğine yönelik siyasi söylemi getirmiştir. Geçmişten günümüze insan haklarını içeren sözleşme ve belgelerin bir kısmında mülkiyet kamu lehine 'sınırlandırılabilir' bir sosyal hak konumunda iken bazılarında ise 'sınırlandırılamaz' bir doğal hak konumunda olmuştur. Mülkiyet hakkının sınırlandırılma ölçütü ise kamusal yarar olarak ifade edilmiştir. Sınırlandırılabilen bir hak olarak mülkiyet hakkı, tam karşılığı adilce ödenmesi kaydıyla özel mülkiyet alanından çıkarılabilmektedir. 1929 tarihli İnsan Hakları Bildirisi'nde ise mülkiyet hakkının süjesi her birey olmakla birlikte bireylerin bu haklarının tanınıp korunması vazifesi devlete verilmiştir. 1948 tarihli Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'nde 'kimse keyfi olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılamazsa da kanunda belirtilen kamu yararı, genel yarar gibi zorunluluk halleri gerçekleştiğinde kişiler mallarından mahrum bırakılabilecektir' ilkesi gereğince mülkiyet hakkının sınırsız ve dokunulmaz şekilde düzenlenmediği görülmektedir. Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde olduğu gibi devletin iktisadi alanda reform ve sosyal adalet amaçlı tedbir alıp uygulaması da söz konusu ticari değerin altında bir bedeli meşrulaştırmaktadır. Tazminat miktarı kişilerin uyrukları, müdahalenin kapsamı, amacı, niteliği ve şekli gibi durumlarda değişebilmekte ve bazı hallerde tazminat yükümlülüğü de ortadan kalkmaktadır (Şahin, 2009: 87-93). Dolayısıyla mülk sahibi, hem izni olmaksızın mülkünden yoksun bırakılmakta hem de bazı durumlarda tazminat dahi ödenmemektedir. Mülkiyet hakkının hak sahibine sınırsız ve mutlak yetkiler bahşettiği klasik görüş yerine mülkiyet hakkını tanımakla birlikte malike kamu yararı gereğince vazifeler yükleyen modern görüş Türk hukukunda da tercih edilen görüş olmuştur. Mülk sahibine yüklenen ödevler ise bir şeyi yapmaktan kaçınma (mülkü üzerindeki sınırlar), katlanma (kamulaştırma) ve belirli şeyleri yapma (vergi ve harçlar) şeklinde özetlenebilir (Eren, 2011: 16-19).

Mülkiyet kavramı, kapsamı ve sınırları Türk anayasa tarihinde yer alan ilk metinlerde açık ve net bir şekilde ifade edilmemişse de mülkiyet ilişkilerine

dair düzenlemelere yer verilmiştir. Mülkiyet hakkına ilk kez yer verilen Sened-i İttifak'da 'ileri gelenler' tabirine atıfta bulunarak mülkiyet hakkı tanınmaktan ziyade korunan bir hak niteliğindedir. Tanzimat Fermanı'nda mülkiyet güvenliğinin devlete olan sadakati arttıracağı düşünüldüğünden 'can, mal, ırz ve namus dokunulmazlığı' ilkelerine vurgu yapılmış, mülkiyet pozitif bir hak olarak tanınmıştır. Islahat Fermanı'nda ise Müslüman ve gayrimüslim ayrımı yapılmaksızın Osmanlı tebası içerisindeki bulunan tüm vatandaşların eşitlik nosyonu gereği aynı dokunulmazlıklardan yararlanabileceği ilkesi getirilmiştir (Aldıkaçtı, 1982: 245). Mülkiyet kavramı 1924, 1961 ve 1982 anayasalarında açık bir şeklide 'hak' olarak ifade edilmekle birlikte kamu yararı ilkesi gereğince 'sınırlandırılabilir' bir hak olarak düzenlenmiştir. Mülkiyet hakkı rejimi 1982 anayasasının 35. maddesindeki hükme dayanmaktadır:

Madde 35- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

Yapılan sınırlamaların mülkiyet hakkını ihlal edip etmediğini belirleyen unsurlar ise söz konusu "müdahalenin kanunla öngörülüp görülmediği, yapılan müdahalenin meşru amaçlara uygun olup olmadığı, müdahalenin ölçülü olup olmadığı (adil denge kurup kurmadığı) veya hakkın özüne dokunup dokunmadığıdır" (Gemalmaz, 2018: 6). 1961 ve 1982 anayasalarında geçen 'Mülkiyet hakkı toplum yararına aykırı olamaz' maddesi sebebiyle birey, mülkiyet hakkının kullanımı hususunda tali unsur olmaktadır. Mülkiyet hakkının doğal hukuk teorisyenlerince başkalarının zararına kullanılamayacağı belirtilmiştir ancak 'toplum yararı' kavramının kanunda belirtilenden başka bir amacı barındırdığı aşikardır. Nitekim toplum yararı kavramı geniş anlamda yorumlandığında ideolojik manipülasyonlara elverişli bir hale gelebilmektedir. Dolayısıyla bahsi geçen kanun maddesi, birey ve bireysel özgürlükleri önceleyen değil, toplumu ve devleti muhafaza eden yaklaşımın temsilciliğini yapmaktadır. Mülkiyet hakkı, 1982 anayasasının 35. maddesine göre kamu yararı ve toplum yararı söz konusu olduğunda sınırlanabilmektedir. Fakat anayasanın 13. maddesi ile sınırlandırılma ölçütü ihtiyaç halinde genel sınırlama hükümlerini içerecek şekilde genişletilmekte ve kanunlar adeta mülkiyet hakkına dair müdahale enstrümanına dönüşmektedir (Şahin, 2009: 95-99).

Mülkiyet hakkına yapılan sınırlamalar hem Özel hem de Kamu Hukukunda detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. İdare Hukukuna ilişkin Mülkiyet hakkına yönelik sınırlamaların başında *kamulaştırmalar* gelmektedir. Kamulaştırma, devlet ve kamu tüzel kişilerin, kamu yararı kisvesi altında, belirli

bir bedel ile tek taraflı irade göstererek herhangi bir taşınmazın mülkiyetini ele geçirmesidir (Sirmen, 2013: 377-78). Sandefur'a göre kamulaştırma, "bir kişiyi evini, işini veya başka bir mülkünü 'adil bir tazminat' olarak gördüğü fiyata devlete satması için devletin gücünü- en uç devlet baskılarından biridir ve günümüzde en yaygın olanlardan biridir- kullanmasıdır. Demiryolları, kanallar ve postaneler inşa etmek için yüzyıllar boyunca kullanılan istimlâk hakkı, artık çok milyon dolarlık bir sanayi haline gelmiştir" (Sandefur, 2009: 46). Diğer bir kısıtlama ise olağanüstü durumlarda taşınır veya taşınmaz malların geçici olarak kullanılma hakkının idareye sevki anlamına gelen *istimvaldir.* Kamulaştırma ve istimval dışındaki diğer kısıtlamalar ise 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 754. Maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

> "Taşınmaz mülkiyeti hakkının kamu yararı için kısıtlanması, özellikle yapı, yangın, doğal afetler ve sağlıkla ilgili kolluk hizmetlerine; orman ve yollara, deniz ve göl kıyılarındaki ana ve tali yollara sınır işaretleri ve nirengi noktaları konulmasına; toprağın iyileştirilmesine veya bölünmesine, tarım topraklarının veya yapıya özgü arsaların birleştirilmesine; eski eserler, doğal güzellikler, manzaralar, seyirlik noktaları ve ender doğa anıtları ile içmeler, ılıcalar, maden ve kaynak sularının korunmasına ilişkin mülkiyet kısıtlamaları, özel kanun hükümlerine tâbidir".

Bahsi geçen kısıtlamaların yer aldığı özel kanunlara ise İmar ve İskan Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kıyı, Çevre, Orman ve Toprak Kanunu gibi kanunlar örnek verilebilir.

Ceza Hukukuna ilişkin mülkiyet hakkı sınırlamaları ise *el koyma ve müsadere* olarak ifade edilebilir. Müsadere, suçun işlenme sürecinde yararlanılan ve suçun işlenmesi sonucunda ortaya çıkan eşyanın kamu güvenliği, genel ahlak ve kamu düzeni gereğince devlet tarafından el konulmasıdır (Güngör&Toroslu, 2016: 1970). Bunlara ek olarak idari tedbir kapsamında yer alan ve Kabahatler Kanunu'nda düzenlenen *idari para cezaları* ile mülkiyet kamuya geçirilmektedir. Kabahatler Kanunu'nun 18. maddesi'nde belirtilen "Kabahatin konusunu oluşturan veya işlenmesi suretiyle elde edilen eşyanın mülkiyetinin kamuya geçirilmesine, ancak kanunda açık hüküm bulunan hallerde karar verilebilir" hükmü ile özel mülkiyete dair sınırlamalara farklı bir boyut kazandırılmıştır. Özel Hukuktan kaynaklanan sınırlamalara örnek olarak ise malik, bir mukavele aracılığıyla bir kişiye *alım, geri alım ve ön alım* hakkı tanımak suretiyle mülkiyetinde bulunanın devretme yetkisine sınırlamalar getirebilmektedir (Oğuzman&Seliçi&Özdemir, 2009: 419). Bununla birlikte malikin üçüncü kişilere karşı ileri sürebileceği haklarını sınırlayan, herkese yahut belli başlı kişilere taşınmaza girme hakkı sağlayan, taşınmaz malikini ise bu duruma katlanmaya zorlayan sınırlamalar da mevcuttur. Örneğin, orman ve mera sahipleri mülkiyetlerine üçüncü kişilerin girmesine izin vermek ve buralarda bulunan yiyeceklerin toplanmasına ve istifade edilmesine katlanmak durumundadırlar

(Sirmen, 2013: 477). 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun "Orman ve meraya girme" başlıklı 751'inci maddesinde "Yetkili makamlar tarafından bitki örtüsünü korumak amacıyla yasaklanmadıkça, herkes başkasının orman ve merasına girebilir ve oralarda yetişen yabanî meyve, mantar ve benzeri şeyleri, yerel âdetlerin izin verdiği ölçüde toplayıp alabilir..." şeklinde düzenlenmiştir.

Mülkiyetin kamuya geçirilme yollarından biri de vergilendirme sistemi ve özelde artan oranlı vergilendirme modelidir. Vergi oranları matrah ile olan ilişkilerine göre düz, azalan ve artan oran şeklinde düzenlemeye tabi tutulmuştur. Matrah arttıkça vergi oranı da yükselen tarife tipine artan oranlı tarife denilmektedir (Erkin, 2012: 238). Türk vergi sisteminde de yer bulan artan oranlı vergi, başlangıçta İngiltere'de olağanüstü hallerde savaş harcamalarını karşılamak için geçici olarak konulmuş ancak sonrasında sürekli hale getirilmiş ve bu durum kimi iktisatçılar tarafından müsadere ile eş tutulmuştur (Tekin, 1978: 9). Nitekim özel teşebbüsü yok ederek sosyalist ya da kolektivist ekonomi anlayışına hizmet ettiği yönünde eleştiriler almaktadır. Vergi aleyhinde görüş bildiren iktisatçılar, tarife oranları için objektif bir kriter olmaması, kendi emek ve yetenekleriyle kazanmış oldukları imkanlar sebebiyle daha fazla vergi ödemeleri fikrine sıcak bakmamışlardır (Dikmen, 1969: 305). Makul ve ölçülü objektif bir kritere dayanmaması artan oranlı vergilendirmeyi tehlikeli hale getirmekte, verginin tarafsızlığını ihlal etmektedir. Dahası bu vergilendirme sistemi girişimcilik, sermaye birikimi ve risk alma açısından olumsuz bir etki doğurmaktadır. Bununla birlikte ekonomik buhran, afetler ve savaş gibi olağanüstü koşullarda devletin finansman ihtiyacını karşılamak adına salınan ve sonrasında sürekli hale getirilen orantısız vergiler de bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde ekonomik bunalımların yol açtığı devlet bütçesindeki kayıpları gidermek için vergilere genel zamlar getiren kanunlar yürürlüğe girmiştir. Bunların başlıcaları, İktisadi Buhran Vergisi[1], Mali Muvazene Vergisi[2], Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi, Toprak Mahsülleri Vergisi[3], Milli Koruma Vergisidir[4] ve Varlık vergisidir. (Perviz, 2003). Benzer şekilde

1 1929 ekonomik buhranının getirdiği olumsuz sonuçları elimine etmek ve milli ekonomiyi koruma adına 1930'da yürürlüğe giren bu kanun, ek olarak ücret geliri elde edenlerden alınan bir artan oranlı vergidir. Yargısal denetime sahip olmamakla birlikte 1933'de buhran koşullarının ortadan kalkmasına rağmen 1950 yılına kadar yürürlükte olmaya devam etmiştir. Bilgi için bkz: Nadaroğlu, 1981, 477.

2 Hazine gelirlerini dengelemek amacıyla 1933'de ücret gelirleri üzerine konulan bir ek vergidir. Verginin konusu ücretler, binalar ve kazançlar olup başlıca vergiler çıktıktan sonra geriye kalan miktardan %10 oranında vergi tahsili şeklinde uygulanmıştır. Bkz. Duru, 1981, 277.

3 1941 yılında üç yıl süreyle konulan bu vergi, birtakım tarım ürünleri üzerinde ayni veya nakdi ödeme sistemine dayanmaktaydı. Hükümet, savaş sonrası dönemde varlık vergisi ile tüccarları, toprak mahsülleri vergisi ile de köylü ve çiftçilerin hoşnutsuzluğunu kazanmıştır. Bkz. Türk, 1981, 345.

4 İkinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu ekonomik kriz sebebiyle getirilen olağanüstü vergilerdendir. Bu dönemde pek çok vergiye geniş ölçüde zam yapılarak hükümet geniş yetkilerle donatılmıştır. Bkz. Özer, 1974, 28.

1994 yılında yürürlüğe konulan Ekonomik Denge ve motorlu taşıtlar vergisi, 1999'daki Deprem vergisi ve buna ek olarak ek gelir-ek kurumlar vergisi, ek emlak vergisi, ek emlak ve ek motorlu taşıtlar vergisi, özel iletişim vergisi, eğitime katkı payı vergileri (Çengelci, 2010) ile ülke vergiler cennetine dönüşmektedir. Türk Hukuk sistemindeki tüm mülkiyet hakkı ihlallerini ele almak çalışmamızın konu ve kapsamı açısından mümkün görünmemektedir. Mülkiyet hakkı ihlalleri bağlamında Cumhuriyet tarihinde en çok tartışılan vergi olan Varlık vergisi, hukuki ve iktisadi sonuçlarıyla incelenecektir.

Türk Hukukunda Mülkiyet Hakkı İhlalleri: Varlık Vergisi Örneği

Wagner, vergileri servetlerin yeniden dağıtımını sağlayan araçlar olarak belirtmiştir. Gelir üzerine konulan vergiler ile hem birtakım gruplar savaş finansmanına ortak olmakta hem de piyasadaki alım gücü zayıflatılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın sebebiyet verdiği savaş ekonomisi şartları, Türkiye savaşa girmese dahi, savunma harcamalarının artmasına yol açmış ve devlet finansman ihtiyacını çeşitli vergiler ile sağlamaya çalışmıştır. Savaş ekonomisini planlama, denetleme ve düzenlemek için yürürlüğe konulan Milli Koruma Kanunu (1940) ile hükümet özel kişilerin ellerinde bulunan sanayi-maden tesislerinde ve tarım arazilerinde üretim kotasını belirleyebilme, vatandaşlara zorunlu çalışma yükümlülüğü yükleyebilme, belirli bir tazminat karşılığında gerekli gördüğü kuruluşlara el koyabilme, ithalat ve ihracatta fiyat kontrolü sistemi getirebilme yetkilerini haiz olmuştur. Bu dönemde Milli Koruma Kanunu'na ek olarak savaş döneminde (1942-1944) aşırı karlar edinmiş kesimlerin, edinmiş oldukları kazançları vergilendirmek maksadıyla servet vergisi anlamına gelen 'Varlık Vergisi' de yürürlüğe girmiştir (Nurcalı, 2019: 84).

Varlık vergisinin yürürlüğe girmesindeki temel maksat, kamu harcamalarının, alınacak bu vergiyle finanse edilmek istenmesi, aşırı kazançların vergilendirilmesi yoluyla tedavülde olan para miktarının azaltılarak taleplerin düşmesi, fiyat artışlarını yavaşlatmak ve servet dağılımını dengelemek olarak belirtilmiştir (Varcan&Çakır, 2000: 214). Dönemin Maliye Bakanı Fuat Ağralı Varlık vergisinin hedefini, tedavüldeki parayı çekmek suretiyle enflasyon ile mücadele etmek, vurgunculuk, karaborsacılık gibi gayri-meşru aşırı kazançları vergilendirmek ve devletin gelirlerini arttırmak olarak ifade etmiştir (Yalçın, 2012: 325). Bununla birlikte Varlık vergisi "2395 sayılı Kazanç Vergisi Kanunu ve 2728 sayılı İktisadi Buhran Vergisi Kanunlarına ve bunların ek - tadillerine göre mükellef bulunanlar, büyük çiftçiler, uhdelerinde bulunan binaların hissedarlarının hisselerine düşen bir yıllık gayrisafi iradı yekûnu 2.500 liradan ve arsalarının vergide mukayyet kıymetleri 5.000 liradan yukarı bulunan ve

bu miktarların tenzilinden sonra geri kalan irat ve kıymetlerle bu vergiyi verebileceği komisyonlarca kararlaştırılanlar, 1939 senesinden beri Kazanç ve İktisadi Buhran Vergisi Kanunları gereğince vergiye tabi bir iş ve teşebbüsle uğraştığı halde bu kanunun neşri tarihinde işini terk, devir veya tasfiye etmiş bulunanlar, meslekleri tacir, komisyoncu, tellal veya simsar olmadığı halde 1939 yılından beri bir defaya mahsus olsa bile ticari muamelelere aracılık ederek komisyon veyahut aracılık mukabili olarak her ne nam ile olursa olsun para veya ayniyat almış olanlar bu verginin kapsamına giren gerçek veya tüzel kişiler olarak" (Nurcalı, 2012: 87) sıralanmışlardır. Ancak verginin uygulanma şekli büyük bir facia yaratmıştır.[5] Vergi matrahları, yerel hükümet memurları, belediye meclislerinin temsilcileri ve ticaret odaları temsilcilerinden oluşan yerel komisyonlar tarafından tayin ediliyordu ve sabit bir oran mevcut değildi. Nihai olarak, bu vergi tamamen büyük kentlerdeki özellikle İstanbul'daki tüccarlar tarafından ödendi ve küçük gayrimüslim topluluklar, Müslümanlarınkinden kat ve kat daha yüksek oranlara maruz kalarak toplam vergi gelirinin %55'ini ödediler. Bununla birlikte, gayrimüslimlere ödemede taksitlendirme imkanı verilmediği için çoğu, işlerini ve mülkiyetlerini Müslüman iş adamlarına satmak durumunda kalmışlardır (Zürcher, 2015: 294). 1924 Anayasasının 69. Maddesi gereğince vergilendirme hususunda herhangi bir grup, kişi, sınıf ve ailenin ayrıcalıklı olamayacağı hükmü yer almasına rağmen dönemin irat ve servet vergileri müdürü Mehmet İzmen'in teklifi ile vergi mükellefleri arasında Müslümanlar (M), Gayrimüslimler (G), Ecnebiler (E) ve Dönmeler (D) şeklinde bir ayrıma gidilmiştir (Ökte, 1951: 48).

1924 anayasasında geçen "Olağanüstü hallerde kanuna göre yükletilecek para, mal ve çalışma ödevleri dışında hiçbir kimse başka hiçbir şey yapmaya ve vermeye zorlanamaz" maddesi savaş koşullarında verginin yürürlüğe girmesine meşruiyet kazandırmaya çalışsa da Varlık vergisi, vergide genellik ve objektiflik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Dahası vergiye yönelik itiraz ve temyiz haklarının olmayışı, verginin on beş gün içinde tahakkuk edilmesi, yükümlülerin mal beyanına davet edilmemesi, verginin taksitlendirme yapılmaksızın tek seferde istenmesi, ifa edilmemesi durumunda ise bedeni

5 Ökte, varlık vergisi ile ilgili yaşanan bir hatayı şu şekilde ifade etmiştir:
"Daireye döndüğümde Şefler cetvelleri alıp şubelere götürmek üzereydiler. Henüz odama dönmüştüm ki saçı başı karmakarışık biri içeri daldı ve masanın önündeki sandalyaya yıkılarak "Defterdar! Defterdar! Ben size ne kötülük ettim de beni yıktınız" diye feryada başladı. Evvela aklından şüphe ettim. Sonra mes'ele anlaşıldı: Muhatabımın ismi Eşref Sami Ölçer'di. Üç beş kuruşluk sermaye ile mekteplere küçük teahhütlerde bulunurdu. Kendisine 15 bin lira vergi tarh edilmişti. Bu para sermayesinin üç beş misli idi. Bir kontrol memuru marifetiyle komisyondan çıkan ana nüshaya baktırdım. Hata yoktu. Nihayet teahhüt servisinin müsveddelerini getirttim. Her ihtimale binaen bütün servislerin müsveddelerini alıp saklattımdı. Müsveddeye bakınca tüylerim diken diken oldu. Müsveddedeki rakam bir sıfır noksaniyle 1500 lira idi. Derhal alakalı müfettişi buldurttum. Tarhiyata esas olan teahhüdün mikdarına baktık: Hep 1500'ün ölçüsü... Rakam müsveddeden birinci cetvele nakledilirken bir sıfır hatası yapılmış, 1500, 15000 olmuştu. Eşref Sami Ölçer'in vergisini 1500 lira olarak tahsil ettirdim. Geri kalan kısım terkinlere kadar bekledi" Ayrıntılı bilgi için bkz. Ökte, s. 105.

çalışma yükümlülüğünün getirilmesi gibi durumlar da verginin hukuki ve teknik açıdan sıkıntılı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte salt azınlık içerisinde yer aldığı için bazı mükelleflere fazla vergi tahakkuk ettirilmesi eşitlik ilkesine dair tartışmaları beraberinde getirmiş, azınlıklar ülke ekonomisinden dışlanarak yerli bir burjuvazi ve ekonomi yaratılmaya çalışılmıştır (Coşar, 2003).

Varlık vergisi her ne kadar savaş dönemlerinde devlet bütçesi için önemli bir mali kaynak tesis etmiş olsa da hukuki görülmemiş, azınlık karşıtı politikaların bir örneğini sergileyerek piyasayı Türk tüccarların eline verip Türkleştirme siyasetinin bir ürünü olması cihetiyle (Aktar, 2021) eleştirilere maruz kalmıştır.[6] Salamon Adato 1948'de DP Kuledibi Semt Ocağı'nın kongresinde Varlık vergisine yönelik eleştirilerini şu şekilde ifade etmiştir:

> "İspanya'da zulüm ve baskıya uğradığımız sıralarda asîl ve necîb Türk milleti bize kapılarını açmıştı. Bugünkü iktidar partisi ise bir zamanlar maalesef vatandaşlar arasında farklar yaratmağa başlamıştı.(...) meşhur Varlık Vergisi ile ocaklarımızı yıktı, bizi vatan hizmetine çağırdığı zaman temiz duygularımızı ihlâl etti. Çünkü bize silâh yerine kazma kürek verdi, askerî talim yerine toprak kazdırdı. Salamon ve Jak şirketine ait evraklar aylarca çekmecelerde bekletildi. Fakat asîl Türk milleti bunlara tenezzül etmedi. Artık kazma değil silâh verilecek, artık toprak kazdırılmayacak, vatan vazifesi için lâzım gelen talim ve terbiye yapılacaktır" (Yaeş, 1948: 7).

Varlık vergisinin yürürlüğe girme amacı her ne kadar vurgunculukla, karaborsacılık ile mücadele etmek olsa da iç yüzünde farklı olaylar cereyan etmiş, vergi adeta gayrimüslimlerin mülkiyetlerine el koyma aparatına dönüşmüştür. Nitekim şahıs ve firma olarak verginin %90'ını ödeyen azınlıklar nüfusun %2'sini oluşturmakta idi. Bu dönemde Ermeni, Yahudi ve Rumların satmış olduğu gayrimenkullerin %67'sini Müslümanlar, %30'unu kamu

---

6 Şükrü Saraçoğlu Varlık vergisi ile ilgili düşüncelerini bir demecinde şu şekilde ifade etmiştir: "Varlık Vergisi benim beğendiğim işlerimden biridir. O zaman içinde bulunduğumuz şartlar yani seferber edilen ordunun masraflarını karşılamak, darlık içinde düşen hazineyi takviye etmek icap ediyordu. Bunun için iki yol vardı. Birisi fakir köylünün boş ambarına yeniden el uzatmak, aşar vergisini yeniden diriltmek, diğeri de bu vatanın nimetlerinden istifade etmiş olan zenginlerimizin varlıklarına müracaat etmek idi. Biz ikinciyi tercih ettik. O zaman iktisadî, malî ihtiyaçlara cevap vereceğini ümit ettiğimiz tedbirleri ihtiva eden Varlık Vergisi Kanunu'nu Meclis'ten geçirdik. Bu kanun kendisine bağlanan ümitleri tahakkuk ettirdi ve Hazine'ye bugünkü kıymetten 600-700 milyon lira temin etti ve içinde bulunduğumuz para darlığını da bertaraf etti. Bu kanun iyi bir kanundur. İhtiyaçlara cevap vermiştir. Yalnız tatbikat esnasında bazı soysuzların bir takım suistimaller yapmış olması bu kanunun kıymetini düşürmez. Türkiye'deki varlığın büyük bir kısmı İstanbul'da toplanır. İstanbul'da toplanan bu varlığın yine mühim kısmı yabancı ve azınlıkların elindedir. Bu bakımdan varlıktan vergi alındığına göre yabancı ve azınlıklardan daha çok para alınmıştır. Kısaca şunu söyliyeyim ki Varlık Vergisi Kanunu ile malî ve iktisadî bir buhranla karşı karşıya olan memlekete hizmet ettiğime kaniim. Bu kanuna hiç kimse sahip çıkmıyormuş. Öyle ise Varlık Vergisi Kanununa Saracoğlu sahip çıkıyor ve diyor ki: Varlık Vergisi Kanunu'nu bu memlekete getiren benim. Bunun savabı da günahı da benim boynuma olsun." Bu demecin ardından vergi mükellefleriyle birlikte Aşkale'ye giden Feridun Kandemir Aşkale tecrübelerini Tasvir-i Efkar'da yayınlamış ve Saraçoğlu'na hitaben devletin para tahsili açısından daha medeni yolları kullanması gerektiğini, zorba ve zulüm yollarının mükellefler nezdinde affedilemez olduğunu ve Aşkale'ye gönderilen mükelleflerin hiçbir delil aranmaksızın işkenceye mahkum edildiklerini belirtmiştir. Aşkale'ye gönderilen azınlıkların söylediği 'Devlet, insanın elinde hazır bulunmayan bir şeyi nasıl ister' sözleriyle ışıksız, kalorifersiz, buz gibi vagonlarla hayvan sürüsü halinde Aşkale'ye sevk edildiklerini vurgulamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rıfat Bali, Çok Partili Demokrasi Döneminde Varlık Vergisi Tartışmaları, s. 11-12.

iktisadi teşekkülleri, kamu bankaları, belediyeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi kurumlar satın almıştır. Dahası Müslüman zenginler ile gayrimüslim zenginler eşit muamele ve vergilendirmeye tabii tutulmamıştır. Farz- misal, dükkanlarında aynı işi yapıp ciroları birbirine yakın olan iki tacirden Türk olana 500 lira vergi yazılırken Yahudi olana 50 bin lira vergi tarh edilmiştir. Bununla birlikte vergi, salt aşırı kazanç elde edenlere değil, gayrimüslimler arasında terzi, şoför, sekreter, garson gibi emeği ve yeteneğiyle geçimini sağlayan kişilere de yüklenilmiştir (Kılıçdağı, 2021).

Tablo 1: Varlık Vergisi Mükelleflerinin Kökenlerine Göre Dağılımı

Mükelleflerin Kökeni	Mükellefler	Oranı (%)	Tahakkuk	Oranı (%)
Müslümanlar	4.195	7	25.600.409	7
Gayrimüslimler	54.377	87	289.656.246	83
Diğer	4.003	6	34.226.764	10
Toplam	62.575	100	349.483.419	100

Bu süreç azınlıkların sosyo-politik bir dönüşüm geçirmesine sebep olmakla birlikte ticari hayatta rol alanların etnik yapısını değiştirmiştir. Ekonomik faaliyetler azınlıkların elinden çıkarak Müslüman tüccarların eline geçmiş, azınlık camiada göç hareketleri başlamıştır (Güçlü, 1991: 108). Clark'ın da belirttiği gibi İstanbul'daki gayrimüslim girişimcilerin oranı İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme göre yoğun bir azalış göstermiştir (Clark, 1984: 36). Keza, Varlık vergisi azınlıkların devlete olan güvenini sarsmış, Lozan Antlaşması ile milli Türk kültürüne kazandırılma gayretleri ciddi zarara uğramış, gayrimüslim vatandaşların Türkiye Devleti ile bütünleşmeleri sekteye uğramıştır (Ökte, 1951: 211).

Tablo 2: Türkiye'de Gayrimüslim Nüfusun Dağılımı

Dini Gruplar	1927	1935	1945	1955
Müslümanlar	13.269.936	15.838.763	18.497.801	22.804.048
Katolikler	39.511	21.950	21.950	21.784
Ortodokslar	109.505	125.046	103.839	86.655
Protestanlar	6.658	8.486	5.213	8.952
Gregoryenler	-	44.526	60.260	60.071
Yahudiler	81.872	78.730	76.965	45.995
Diğer dinler	140.718	30.402	24.146	37.258
Gayrimüslim toplam	378.664	309.140	292.273	260.715
Gayrimüslimlerin nüfusa oranı	2.78	1.98	1.56	1.08

(**Kaynak:** Dündar, 1999: 159)

Tablo 3: Türkiye Genelinde Konuşulan Dile Göre Nüfus Yapısı

	1935	1950
Türkçe	13.899.073	18.254.851
Rumca	107.725	89.472
Ermenice	57.599	52.776
Musevice	42.607	35.786

(**Kaynak:** Dündar, 1999: 163)

Bununla birlikte hak ihlallerini ortadan kaldırması gereken devlet, Varlık vergisi ile 1924 Anayasasının 59. maddesinde "Herkes mahkeme önünde haklarını korumak için gerekli gördüğü yasal araçları kullanmakta serbesttir" hükmü hilafına hareket ederek bilakis vergi mükelleflerinin anayasal bir hak olan hak arama hürriyetlerini askıya alan hukuki bir yapıya bürünmüştür (Aydın, 2006: 2-3). Varlık vergisi matrah ve oranlarda aşırılık sebebiyle adil görülmediği gibi iktisadi açıdan da başarılı bir sonuç vermemiş, bütçe açığını kapatamayan devlet yine para basmaya başlamış ve enflasyon yükselişe geçmiştir. Devletin ekonomik alana müdahalesi güven ortamını sarsmış, sanayi ve ticaret hayatının etnik ve dini atmosferi değişmiş, gayrimüslimler yatırımlarını yurtdışına aktarmışlardır. Üstelik malvarlığı azalan vergi mükellefleri yeni konjonktürde karaborsacılığa yönelmiş, dolayısıyla önlenmek istenen vurgunculukta sadece aktörler değişmiştir. Dolayısıyla Varlık vergisi gibi tüm olağanüstü hal vergileri yasal görünüm altında mülkiyetin haksız bir şekilde kamuya aktarımının örneğini sergilemiş, dahası spesifik olarak Varlık vergisi etnik ve dini nüanslar barındırmasıyla da ticari hayatın tüm veçhelerini değişime uğratmıştır.

Sonuç

Malike mülkü üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunma hakkını sağlayan mülkiyet hakkı geniş bir felsefi altyapıya sahiptir. Çoğu liberal düşünür tarafından devredilemez, sınırlanamaz ve dokunulamaz doğal bir hak olarak görülen bu hak, sadece fiziksel unsurları değil; fikir, dini inanç, değerler gibi manevi unsurları ve hürriyet sahalarını da içermektedir. Dolayısıyla maddi mülkiyet hakkı ile özgürlükler arasında sıkı bir ilişki doğmakta ve mülkiyet hakkı özgürlükler alanının da güvencesini oluşturmaktadır. Anayasanın 35. maddesi herkesin mülkiyet ve miras hakkına sahip olduğunu ve bu hakların ancak kamu yararı söz konusu olduğunda kısıtlanabileceğini ifade etmektedir. Ancak kanun metninde geçen 'kamu yararı' kavramı oldukça geniş

yorumlanarak bilhassa savaş, afet ve buhran gibi kriz dönemlerinde başvurulan, keyfi ve ideolojik uygulamalara açık bir zemin sunmaktadır. Mülkiyetin sınırlandırılamaz doğal bir hak mı yoksa sınırlandırılabilir sosyal bir hak mı olduğu şeklindeki tartışmalar içerisinde Türk Hukuk sistemi mülkiyetin kamu lehine sınırlandığı, birey ve bireysel özgürlüklerin değil; devletin ve toplumun öncelendiği bir mülkiyet teorisini benimsemiştir. Bu bağlamda hukuk, yasal bir soygun aracına dönüşerek mülkiyetin kamuya aktarılmasında önemli bir rol üstlenmekte ve yine hukuk, kamulaştırma, istimval, müsadere, idari/adli yaptırımlar, artan oranlı vergiler, ön alım hakları gibi mülkiyet hakkı ihlalleri gerçekleştirmektedir. Bilhassa vergiler, servetin yeniden dağıtımını temin etmek hususunda başat aktör olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı esnasında devletin bütçe açığını kapatmak ve finansman sağlamak amacıyla yürürlüğe koyduğu Varlık vergisi de haksız ve orantısız bir şekilde alınan olağanüstü vergiler konumundadır. Varlık vergisi, vergide genellik ve objektiflik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Vergiye yönelik itiraz ve temyiz haklarının olmayışı, verginin on beş gün içinde tahakkuk edilmesi, yükümlülerin mal beyanına davet edilmemesi, verginin taksitlendirme yapılmaksızın tek seferde istenmesi, ifa edilmemesi durumunda ise bedeni çalışma yükümlülüğünün getirilmesi gibi durumlar da verginin hukuki ve teknik açıdan sıkıntılı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte salt azınlık içerisinde yer aldığı için bazı mükelleflere fazla vergi tahakkuk ettirilmesi eşitlik ilkesine dair tartışmaları beraberinde getirmiş, azınlıklar ülke ekonomisinden dışlanarak yerli bir burjuvazi ve ekonomi yaratılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak Varlık vergisi mülkiyet hakkına yönelik birçok ihlali içerisinde barındırmakla birlikte kamu yararı adına mülkiyetin kamuya geçirilmesi yoluyla yapılan haksız, orantısız ve keyfi uygulamalara bir örnek oluşturmaktadır.

Kaynakça

Ağaoğulları, M. Ali (2013). *Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aldıkaçtı, O. (1982). *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*. İstanbul: İÜHF Yayıncılık.

Aktar, A. (2021). *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*. İstanbul: Aras Yayıncılık.

Aydın, M. (2006). "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Özgürlüğü". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 61, Sayı: 3, s. 2-3.

Bali, Rıfat N. (1997). "Çok Partili Demokrasi Döneminde Varlık Vergisi Tartışmaları". *Tarih ve Toplum Dergisi*, S. 165, ss. 47-69.

Bethell, T. (2009). "Özel Mülkiyet ve İnsan Doğası". *Liberal Düşünce Dergisi*. (54), 33-41.

Bastiat, F. (2017). *Hukuk*. Ankara: Liberte Yayınları.

Berzeg, K. (1996). *Liberalizm ve Türkiye*. Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu.

Baradat, L. (2012). *Siyasal İdeolojiler*: Kökenleri ve Etkileri. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Barry, N. (2012). *Modern Siyaset Teorisi* (Çev. Mustafa Erdoğan ve Yusuf Şahin). Ankara: Liberte Yayıncılık

Cicero (2014). *Devlet Üzerine* (Çev. C. Çevik). İstanbul: İthaki Yayınları.

Coşar, N. (2003). "Varlık Vergisi Konusundaki Yolsuzluk Söylentileri". *AÜ SBF Dergisi*, 58(2).

Cotterrell, R. (2019). *Hukukbilimin Politikası* (Çev. Saim Üye). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Çengelci, G. (2010). *Türkiye'de Olağandışı Dönemlerde Vergilendirme*. Ankara Üniversitesi Kamu Hukuku ABD, Yüksek lisans tezi, Ankara.

Dikmen, O. (1969). *Maliye Dersleri: Giriş ve Genel Vergi Teorisi* (I. Kitap), 3. Baskı, İstanbul.

Duru, C. (1981). "Atatürk Döneminde Olağanüstü Vergiler". *Maliye Dergisi* (Atatürk Özel Sayısı), Ekim 1981.

Dündar, F. (1999). *Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar* (1. Basım). İstanbul: Doz Yayıncılık.

Eren, F. (2011). *Mülkiyet Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.

Erkin, G. (2012). "Artan Oranlılık". *Ankara Barosu Dergisi*. (3), 237-254.

Gemalmaz, H. Burak (2018). *Mülkiyet Hakkı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi -6. Ankara: MRK Yayıncılık.

Güçlü, M. (1991). "Varlık Vergisi". *Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (2), 97-109.

Güngör, D. ve Toroslu, H. (2016). "Müsadere ve Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması İlişkisi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme". *AÜHFD*. 65 (4), 1967-1980.

Güriz, A. (2020). *Hukuk Felsefesi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Hale, Robert L. (1952). Freedom Through Law, *Public Control of Private Governing Power*. New York: Columbia University Press.

Kalkan, B. (2018). Liberalizm, *Siyasi İdeolojiler* içinde (ed. Buğra Kalkan ve Hasan Yücel Başdemir). Ankara: Adres Yayınları.

Kılıçdağı, O. (2021). "Varlık vergisi, yokluğun yolu". *Agos Gazetesi*. (http://www.agos.com.tr/tr/yazi/25250/varlik-vergisi-yoklugun-yolu)

Kozak, İ. Erol (2018). *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi*. Konya: Palet Yayınları.

Locke, J. (1994). *Two Treaties of Government* (ed. Peter Laslett. Cambridge: Cambridge University Press.

Llanque, M. (2021). *Siyasi Düşünceler Tarihi* (Çev. Edip Sönmez). İstanbul: Runik Kitap.

Mill, J. S. (1974). *On Liberty* (ed. Gertrude Himmelfabr). Harmondsworth: Penguin.

Nadaroğlu, H. (1981). *Kamu Maliyesi Teorisi*. Kırklareli: Sermet Matbaası.

Nozick, R. (2000). *Anarşi, Devlet ve Ütopya*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Nurcalı, N. (2019). "Varlık Vergisi Kanunu Üzerine Mali Bir İnceleme". *Asya Studies*, 2 (8), 83-95.

Oğuzman, M. K. & Seliçi, Ö. ve O. Özdemir (2009). *Eşya Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Ökte, F. (1951). *Varlık Vergisi Faciası*. İstanbul: Nebioğlu Yayınevi.

Özer, İ. (1974). *Türk Vergi Sisteminin geliştirilmesi*. Ankara: Güneş Matbaacılık.

Perviz, P. H. (2003). "Varlık Vergisi Deneyimi ve Günümüz", *D*ünya *gazetesi*, 01.05.2003, www.dunyagazetesi.com.tr

Sandefur, T. (2009). "Özgürlüğün Köşe Taşı: 21. Asır Amerika'sında Mülkiyet Hakları". *Liberal Düşünce Dergisi*, (54), 43-84.

Schmitz, D. (2009). *Mülkiyet Kurumu*. Liberal Düşünce Dergisi, (54), 5-23.

Sirmen, L. (2013). *Eşya Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.

Şahin, A (2009). "Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda ve Türk Anayasa Hukukunda "Mülkiyet Hakkının Sınırlandırılması Sorunu". *Liberal Düşünce Dergisi*. (54), 85-103.

Tekin, F. (1978). *Artan Oranlılık ve Türk Gelir Vergisindeki Uygulaması*. Eskişehir, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

Tezel, E. (2005). "Mülkiyet Hakkı ve Kullanımı". *Piyasa Dergisi*. Kış (2005). S. 13, ss. 155-163.

Tezel, E. (2004). "Mülkiyet Hakkı ve Temelleri Üzerine". *Piyasa Dergisi*. Güz (2004). S. 12, ss. 285-294.

Toku, N. (2012). *Siyaset Felsefesine Giriş*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Torun, Y. (2012). *Hukuk Felsefesi*. Ankara: Orion Yayınevi.

Tuncer, S. (2002). "Vergi Tekniği Açısından Varlık Vergisi I - II". Sayı 109-110, *Yaklaşım Dergisi*, http://www.yaklasim.com/

Türk, H. B. (2006). "İdeolojiler ve Sistemler", (ed. Mümtaz'er Türköne), *Siyaset*. Ankara: Lotus Yayınevi.

Türk, İ. (1981). "Cumhuriyet Dönemi Vergi Sisteminin Gelişmesi". *AÜSBF Dergisi*, Atatürk Özel Sayısı, c.36, s.1-4, Ocak Aralık.

Uygun, O (2020). *Hukuk Teorileri*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.

Varcan, N., Çakır, T. (2000). *Maliye Tarihi*. Eskişehir: Birlik Ofset.

Von Mises, L. (2004). "Özgürlük ve Mülkiyet (Çev. Can Madenci)". *Piyasa*. Bahar, s. 10, ss. 87-103.

Yaeş, I. (1948). "DP Kuledibi Semt Ocağı Kongresi", *Or Yeuda*, Sayı 16/ "Musevi vatandaşlar ve DP", Cumhuriyet, 26 Eylül 1948.

Yalçın, O. (2012). "Varlık Vergisi Kanunu ve Uygulaması", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 1(1), s. 320.

Yayla, A (2014). *Siyaset Teorisine Giriş*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Yayla, A. (2017). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*. Ankara: Adres Yayınları.

Zürcher, E. J. (2015). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.